

PODACI O INVESTICIONIM I POMOĆNIM USLUGAMA Erste Bank AD Podgorica

Sadržaj

1. INFORMACIJE O BANCIMA	3
2. KOMUNIKACIJA SA KLIJENTIMA	5
3. PODACI O DRŽANJU SREDSTAVA KLIJENATA I POSTUPANJU S FINANSIJSKIM INSTRUMENTIMA KLIJENATA	7
4. TROŠKOVI I IZDACI	9
5. FINANSIJSKI INSTRUMENTI I RIZICI ZA INVESTITORE	10
6. RAZVRSTAVANJE KLIJENATA U SKLADU SA ZAKONOM O TRŽIŠTU KAPITALA	18
7. REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA	21
8. Prilog 1. REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA/Mjesta izvršenja za malog investitora ..	23
9. Prilog 2. REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA/Terminologija	24

1. INFORMACIJE O BANCI

U skladu sa Zakonom o tržištu kapitala (Službeni list Crne Gore br. 1/18, u daljem tekstu: ZTK), Erste Bank A.D. Podgorica (u daljem tekstu: Banka) dužna je Klijentu odnosno potencijalnom Klijentu pravovremeno, prije pružanja investicione ili pomoćne usluge, pružiti informacije u razumljivom obliku, tako da Klijent ili potencijalni Klijent može u razumnim okvirima shvatiti vrstu i rizike investicionih usluga i specifičnih vrsta finansijskih instrumenata koji mu se nude te na taj način donijeti odluke o ulaganjima na osnovu tih podataka.

Osnovni podaci o Banci:

Preduzeće: ERSTE BANK A.D. Podgorica

Poslovna adresa i sjedište: Arsenija Boljevića 2A, 81 000 Podgorica

www.erstebank.me; info@erstebank.me;

Tel.: +382 (20) 440 440

MB/PIB: 02351242

NKD: 6419 (djelatnost banke)

Vlasnička struktura:

Erste&Steiermarkische Bank 100%

Investicione usluge i pomoćne usluge:

Na osnovu Rješenja nadležnih institucija, Banka je ovlašćena pružati i obavljati finansijske usluge regulisane ZTK-om i propisima donešenim u skladu sa ZTK-om odnosno investicione usluge i pomoćne usluge:

- Rješenje Komisije za hartije od vrijednosti: 03/23-6/6-14 od 01.09.2014. godine
- Rješenje Komisije za hartije od vrijednosti: 03/19-5/8-14 od 26.09.2014. godine
- Rješenje Komisije za hartije od vrijednosti: 03/02-3/4-16 od 12.08.2016. godine
- Rješenje Centralne Banke Crne Gore: 0102-3319/5 od 29.07.2014. godine
- Rješenje Centralne Banke Crne Gore: 03-3595-3/2016 od 24.05.2016. godine

1. Banka posjeduje valjano odobrenje za rad i pružanje sljedećih finansijskih usluga odnosno investicionih usluga i aktivnosti:

- zaprimanje i prenos naloga u vezi sa jednim ili više finansijskih instrumenata iz člana 206., stav 1, tačka 1, ZTK-a.

- izvršavanje naloga za račun klijenta iz člana 206., stav 1, tačka 2, ZTK-a.
- trgovanje za sopstveni račun iz člana 206., stav 1, tačka 3, ZTK-a.
- usluge sprovođenja ponude, odnosno prodaje finansijskih instrumenata bez obaveze otkupa iz člana 206., stav 1, tačka 7, ZTK-a.

2. Banka je ovlašćena da pruža sljedeće pomoćne usluge:

- čuvanje i administriranje finansijskih instrumenata za račun klijenata, uključujući kastodi usluge i sa tim povezane usluge, kao što je upravljanje novčanim sredstvima i kolateralima iz člana 206., stav 2, tačka 1, ZTK-a.
- usluge poslovanja stranom valutom u vezi sa pružanjem investicionih usluga iz člana 206, stav 2, tačka 4, ZTK-a.

Naziv i adrese nadležnih organa koje su izdale prethodne dozvole za rad:

- Komisija za tržište kapitala Crne Gore, Ulica Kralja Nikole 27a/III, Podgorica, telefon:+382 (20) 442 800, e-mail:info@scmn.me, web adresa: www.scmn.me.
- Centralna banka Crne Gore, Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 6, Podgorica, telefon: +382 (20) 403 100, e-mail: info@cbcg.me, web adresa: www.cb-cg.org.

Banka je članica sljedećih institucija:

- Montenegro Berze A.D. (u daljem tekstu: Berza) sa sjedištem u Podgorici, Moskovska 77.
- Centralnog klirinškog depozitarnog društva A.D. (u daljem tekstu: CKDD) sa sjedištem u Podgorici, Novaka Miloševa bb.
- Član Fonda za zaštitu investitora, kada se fond osnuje.

Vezani zastupnik: Banka ne posluje preko vezanog zastupnika.

2. KOMUNIKACIJA SA KLIJENTIMA

Komunikacija Klijenta sa Bankom se obavlja na crnogorskom i engleskom jeziku.

Klijent može, ukoliko nije drugačije ugovoreno, slati sva pitanja, naloge i obavještenja kao i ostvarivati sve druge oblike komunikacije s Bankom u vezi sa finansijskim uslugama, investicionim i pomoćnim uslugama, koje su eventualno ugovorene i regulisane ugovorom sklopljenim između Klijenta i Banke (u daljem tekstu: Ugovor), lično u Banci ili na adrese i/ili kontakte navedene u nastavku:

Podaci za kontakt:	Vrsta investicione usluge:
Sektor riznice Služba investicionog bankarstva Odjeljenje za brokerske, dilerske i poslove investicionog menadžera Arsenija Boljevića 2a, 81 000 Podgorica Tel.: +382 (20) 440-495 E-mail: broker@erstebank.me Web adresa: www.erstebank.me	zaprimanje i prenos naloga u vezi sa jednim ili više finansijskih instrumenata iz člana 206., stav 1, tačka 1, ZTK-a. izvršavanje naloga za račun klijenta iz člana 206., stav 1, tačka 2, ZTK-a. trgovanje za sopstveni račun iz člana 206., stav 1, tačka 3, ZTK-a.
Sektor riznice Služba investicionog bankarstva Odjeljenje za kastodi poslove Arsenija Boljevića 2a, 81 000 Podgorica Tel.: +382 (20) 440-497 E-mail: custody@erstebank.me Web adresa: www.erstebank.me	čuvanje i administriranje finansijskih instrumenata za račun klijenata, uključujući kastodi usluge i sa tim povezane usluge, kao što je upravljanje novčanim sredstvima i kolateralima iz člana 206., stav 2, tačka 1, ZTK-a. usluge sprovođenja ponude, odnosno prodaje finansijskih instrumenata bez obaveze otkupa iz člana 206., stav 1, tačka 7, ZTK-a. usluge poslovanja stranom valutom u vezi sa pružanjem investicionih usluga iz člana 206, stav 2, tačka 4, ZTK-a.
Sektor riznice Služba investicionog bankarstva Odjeljenje za depozitarne poslove Arsenija Boljevića 2a, 81 000 Podgorica Tel.: +382 (20) 440-498 E-mail: depositary@erstebank.me Web adresa: www.erstebank.me	depozitarne usluge u skladu sa Pravilima o obavljanju depozitarnih poslova i Zakonom o investicionim fondovima.

Banka će u skladu sa prethodnim dogovorom s Klijentom, razmjenjivati dokumentaciju u vezi sa obavljenim finansijskim uslugama, investicionim uslugama ili pomoćnim uslugama ugovorenim između Klijenta i Banke na adresu i/ili brojeve i/ili mail adresu koje je Klijent dostavio Banci, odnosno koji su navedeni u Ugovoru.

Banka će snimati odnosno na drugi zakonom određeni način bilježiti telefonsku i bilo kakvu drugu komunikaciju s Klijentom koja se odnosi na:

- transakcije koje rezultiraju trgovanjem za vlasiti račun, čak i u slučaju kada ne dođe dorealizacije takve transakcije odnosno usluge;
- pružanje usluga koje se odnose na postupanje s nalogima Klijenata, odnosno zaprimanje i prenos i izvršavanje naloga Klijenata čak i kad ne dođe do realizacije takve transakcije odnosno usluge.

Način komunikacije vezan za pojedina pitanja koja se tiču ugovornog odnosa sa između Klijenta i Banke prilikom pužanja finansijskih i investicionih usluga po nalogu regulisan je Ugovorom i Pravilima poslovanja Banke za obavljanje poslova brokera, dilera i investicionog menadžera, Pravilima o obavljanju kastodi poslova i Pravilima o obavljanju depozitarnih poslova.

Klijent je dužan odmah obavijestiti Banku o promjeni adrese i drugih podataka koji su relevantni za obavještavanja, kao i za izvršavanje obaveza Banke prilikom pružanja finansijskih, investicionih i pomoćnih usluga.

Banka će obavještavati Klijenta o svim uslugama koje mu je pružula, uključujući i troškove vezane za transakcije i usluge koje su preduzete za račun Klijenta. Priroda, učestalost i vremenski raspored izvještavanja su detaljnije obrazloženi u Ugovorima i/ili Pravilima poslovanja Banke za obavljanje poslova brokera, dilera i investicionog menadžera, Pravilima o obavljanju kastodi poslova i Pravilima o obavljanju depozitarnih poslova. Banka će Klijentu poslati obavještenje na trajnom mediju kojim se potvrđuje izvršenje naloga što je prije moguće, a nakasnije istog radnog dana nakon izvršenja ili, ako Banka primi potvrdu od treće strane, ne kasnije od prvog radnog dana nakon prijema potvrde od treće strane.

Ako smatrate da vam je u poslovnom odnosu s Bankom povrijeđeno neko pravo, predlažemo da spornu situaciju pokušate najprije riješiti usmenim obraćanjem zaposlenima Banke. U većini slučajeva na taj način sporna situacija može biti riješena brzo i jednostavno na obostrano zadovoljstvo.

Ukoliko nakon razgovora sporna situacija nije riješena, možete besplatno uputiti Banci pisani prigovor.

Ako se odlučite na podnošenje prigovora, obratite nam se na jedan od sljedećih načina:

- e-mail-om na adresu: vasemisljenje@erstebank.me;
- Popunjavanjem interaktivnog obrasca na web stranici www.erstebank.me;

Odgovor na prigovor ćete dobiti u zakonskom roku.

3. PODACI O DRŽANJU SREDSTAVA KLIJENATA I POSTUPANJU S FINANSIJSKIM INSTRUMENTIMA KLIJENATA

Novčana sredstva klijenata za trgovanje, hartije od vrijednosti i ostali finansijski instrumenti klijenata:

Novčana sredstva

Novčana sredstva klijenata, uplaćena po osnovu kupovine finansijskih instrumenata za račun Klijenta ili naplaćena od prodaje Klijentovih finansijskih instrumenata, drže se na brokerskom i kastodi računu.

Na novčana sredstva Klijenta koja se vode na računima otvorenim u svrhu brokerskog ili kastodi poslovanja (Računi klijenta), Banka ne obračunava kamatu.

Instrukcije za uplatu na brokerski račun:

540-8181-46

Instrukcije za uplatu na kastodi račun:

540-7204-67

Instrukcije za uplatu u stranim valutama na kastodi račun:

540-73002028-78

Finansijski instrumenti

Finansijski instrumenti klijenata kupljeni za račun i po brokerskom nalogu Klijenta u Crnoj Gori dostavljaju se na račun investitora (Klijenta) u Centralnom kliriško deponitarnom društvu (u daljem tekstu: CKDD), i vode se na poziciji registrovanoj s Bankom ili izdavaocem predmetnog vrijednosnog papira (po nalogu Klijenta), ili na kastodi računu ako je klijent zaključio kastodi ugovor sa nekim od ovlašćenih pružalaca kastodi usluga i koji Klijent navede u instrukciji za saldiranje.

Banka pruža sljedeće kastodi usluge:

- čuvanje finansijskih instrumenata – imovine Klijenta na zasebnom računu finansijskih instrumenata i mjesečno izvještavanje o stanju imovine na tom računu,
- transfer i saldiranje finansijskih instrumenata– pružanje Klijentima usluge saldiranja na domaćem i inostranom tržištu kapitala u skladu sa njihovim nalogima,
- izvještavanje o korporativnim akcijama u vezi sa vrijednosnim papirima na kastodi računu, izvještavanje o isplati dividendi, isplati kamata ili dospijeću vrijednosnih papira, vođenje brige o raspodjeli sredstava na tekući račun Klijenta,
- obavještavanje o skupštinama emitenata akcija i o pravima vezanim za akcije i druge vrijednosne papire na kastodi računu i izvršavanje Klijentovih naloga u vezi sa ostvarenjem tih prava i
- pružanje usluga zastupanja i glasanja na godišnjim skupštinama.

Ugovor o obavljanju kastodi poslova i otvaranje računa u CKDD

Odjeljenje za kastodi poslove prije zaprimanja i izvršenja prvog naloga Klijenta sklapa Ugovor o obavljanju kastodi poslova. Po potpisivanju navedenog ugovora, Klijentu se dodjeljuje broj računa hartija od vrijednosti i otvara se kastodi račun u CKDD-U.

Ako je Klijent zaključio kastodi ugovor s Bankom, Banka će domaće nematerijalizovane finansijske instrumente Klijenta čuvati na kastodi računu koji Banka otvori u CKDD-u, a koji može biti:

- Kastodi račun na ime je račun finansijskih instrumenata pri čemu identitet Klijenta nije nepoznat niti tajan već je jednoznačno određen.
- Zbirni kastodi račun je račun finansijskih instrumenata koji Banka otvara za jednog ili više klijenata pri čemu jedino Banka zna identitet Klijenta.

Finansijski instrumenti klijenata kupljeni za račun i po nalogu Klijenta u inostranstvu se saldiraju na kastodi račun Klijenta kod ovlašćene kastodi banke usluga s kojom je Banka zaključila kastodi ugovor ili na zbirni kastodi račun koji je na ime Banke, a za račun Klijenta kod ovlašćene kastodi banke s kojom je Banka zaključila kastodi ugovor, pri čemu su finansijski instrumenti u vlasništvu Klijenta i ne ulaze u imovinu Banke, niti u likvidacionu ili stečajnu masu pa stoga ne mogu biti predmet izvršenja radi namire potraživanja trećih lica prema Banci.

- Globalni kastodijan: Erste Group Bank AG, Vienna

Banka naloge za trgovinu na inostranim tržištima, posredstvom Bloomberg platforme, prosljeđuje na dalju realizaciju u svoje ime a za račun klijenata Odjeljenja za kastodi poslove. Pristup Bloomberg platformi za trgovanje imaju isključivo lica ovlašćena od strane Banke kao ovlašćene kreditne institucije.

Odgovornost za treće strane i insolventnost trećih strana

Banka ne odgovara za radnje ili propuste trećih lica, CKDD, druge depozitorije i klirinške kuće/institucije za poravnanje i saldiranje, emitenta vrijednosnog papira kupljenog za račun Klijenta i ostala lica koje posredno ili neposredno učestvuju u zaključenju i/ili sprovođenju transakcija sklopljenih po nalogu Klijenta.

Poravnanje i saldiranje transakcija

Prilikom trgovanja nematerijalizovanim vrijednosnim papirima u Crnoj Gori uobičajni rok saldiranja je dva radna dana (T+2).

Tržišta izvan Crne Gore mogu imati drugačije rokove poravnanja i saldiranja transakcija sklopljenih na tim tržištima, u čijem slučaju će se na takve transakcije primjenjivati rokovi poravnanja i saldiranja pojedine države i/ili pojedinog tržišta na kojem je predmetna transakcija izvršena.

Zaštita imovine klijenata

Novac i finansijski instrumenti Klijenata nisu vlasništvo Banke, ne ulaze u njenu imovinu, ni likvidacionu ili stečajnu masu, niti mogu biti predmet izvršenja po osnovu potraživanja prema Banci. Zabranjena je upotreba finansijskih instrumenata Klijenata za vlastiti račun Banke ili za račun drugih Klijenata Banke, osim uz izričiti pristanak Klijenta i to pod tačno određenim uslovima.

Klijent je upoznat da su finansijski instrumenti na računu finansijskih instrumenata kao i ostali Klijentovi finansijski instrumenti koji su pod kontrolom Banke po osnovu naloga i njegova novčana sredstva na novčanom računu i Računima Klijenata radi osiguranja odnosno namire potraživanja Banke po osnovu Ugovora o obavljanju kastodi poslova i Ugovora o zastupanju u poslovima trgovine hartijama od vrijednosti.

Finansijski instrumenti emitenta sa sjedištem u Crnoj Gori kojima se trguje na domaćem tržištu kapitala čuvaju se na računima nematerijalizovanih vrijednosnih papira u CKDD. Račun nematerijalizovanih vrijednosnih papira može glasiti na Klijenta ili na Banku, ako se finansijski instrumenti čuvaju na zbirnom kastodi računu. Imalac odnosno vlasnik finansijskih instrumenata na kastodi računu je Klijent za čiji račun

Banka čuva finansijske instrumente. Finansijski instrumenti koji se čuvaju u CKDD ne ulaze u stečajnu ili likvidacionu masu CKDD i ne mogu biti predmet izvršenja protiv CKDD, tako da se u slučaju insolventnosti, stečaja ili prinudne naplate finansijski instrumenti izuzimaju od namire povjerilaca CKDD.

Kada se finansijski instrumenti čuvaju kod treće strane, Banka je u obavezi postupati u skladu s primjenjivim nacionalnim zakonodavstvom i tržišnim praksama predmetne države kao i uslovima ugovora s trećom stranom.

Takođe, moguće je da pravila i prakse nekih tržišta Banci ne dozvoljavaju direktno članstvo u sistemima depozitorija odnosno poravnanja i saldiranja, u skladu s navedenim, a sve kako bi Klijentu omogućilo izvršenje njegovog naloga odnosno pružanje usluga na stranim tržištima, imovina Klijenta može biti čuvana kod globalnog kastodijana, lokalnog kastodijana/podkastodijana ili kod stranog depozitara odnosno investicionog društva, pri čemu je moguće da se prema primjenjivom nacionalnom zakonodavstvu (i) finansijski instrumenti Klijenta vode kod treće strane na zbirnom računu, (ii) finansijske instrumente Klijenta koje drži treća strana nije moguće posebno razlikovati od vlastitih finansijskih instrumenata navedene treće strane i (iii) Klijent nema isti nivo zaštite imovine i ne može ostvariti ista prava kao u Crnoj Gori. Takođe, u skladu s primjenjivim nacionalnim zakonodavstvom trećih država, moguće je da se finansijski instrumenti vode na ime treće strane ili Banke. U prethodno navedenim slučajevima Klijent se izlaže riziku da se njegova imovina u slučaju insolventnosti, stečaja ili izvršenja odnosno prinudne naplate protiv treće strane neće izuzeti od imovine treće strane, kao i riziku da njegova imovina na zbirnim računima kod trećih strana bude predmet izvršenja, prinudne naplate ili namire povjerilaca trećih osoba. U slučaju držanja imovine na zbirnim računima, Klijent je izložen potencijalnom riziku nemogućnosti alokacije tačne količine odnosno nominalnog iznosa finansijskih instrumenata kojih je imalac tj. vlasnik, što posljedično može otežati ostvarivanje prava prilikom sprovođenja korporativnih aktivnosti emitenta. Klijent se nadalje izlaže pravnom riziku povezanim s utvrđivanjem odnosno dokazivanjem vlasništva finansijskih instrumenata i ostalih inherentnih rizika zbirnog vođenja vlasničkih pozicija za veći broj imalaca finansijskih instrumenata.

4. TROŠKOVI I IZDACI

U skladu sa ZTK kako bi:

- osigurala da su Klijenti svjesni svih troškova i naknada koji će nastati u vezi s pružanjem investicionih i pomoćnih usluga i
- omogućila evaluaciju tih informacija i poređenje s različitim finansijskim instrumentima i investicijskim uslugama.

Banka je u obavezi Klijentima dostaviti jasne i sveobuhvatne informacije o svim troškovima i naknadama pravovremeno prije pružanja takvih usluga.

Informacije o troškovima:

Svi podaci o naknadama navedeni su u cjenovniku svake investicione usluge i/ili pomoćne usluge koje Banka pruža i obavlja (dalje u tekstu: Tarifnik) i koji je svakom Klijentu ili potencijalnom Klijentu dostupan prije ugovaranja navedenih usluga i aktivnosti.

Za sve ostale naknade, troškove i povezane izdatke na koje se referira u Tarifniku, potrebno je kontaktirati relevantnu organizacionu jedinicu Banke naznačenu u ovom dokumentu. Banka Klijenta prije ugovaranja transakcije upućuje u trošak usluge.

Banka će izvršiti ex ante i ex post izvještavanje Klijenata o troškovima i naknadama u vezi sa pružanjem investicione usluge.

Ex ante podrazumijeva da su sve relevantne informacije o troškovima, naknadama dostavljene klijentu pravovremeno na trajnom mediju **prije** pružanja investicione usluge, kako bi se osiguralo da je klijent (mali investitori, profesionalni investitori) sposoban da donese informisanu odluku o ulaganju.

Ex post podrazumijeva objavu informacija o stvarnim troškovima i naknadama **nakon** pružanja investicione usluge.

Kod prodaje otvorenih investicionih fondova s javnom ponudom kojima upravlja Erste Asset Management d.o.o. prije kupovine istih od strane Klijenta, Klijentu se dostavlja UCITS KID u kojem je naveden trošak povezan s kupovinom fondova.

Kod ex ante i ex post objave informacija o troškovima i naknadama Banka će sabrati sve troškove i povezane naknade koje investiciono društvo ili druge strane, ako je Klijent upućen takvim drugim stranama, zaračunavaju za investicionu uslugu ili investicione usluge i/ili pomoćne usluge koje pružaju Klijentu i sve troškove i povezane naknade koji su povezani s proizvodnjom finansijskih instrumenata i njihovim upravljanjem.

Troškovi se iskazuju uz poštovanje sljedećih pravila:

- o Ukupni troškovi i naknade se sabiraju i izraženi su i kao novčani iznos i kao procenat;
- o Plaćanja od strane trećih lica koje Banka primi u vezi sa investicionom uslugom pruženom Klijentu specificiraju se po stavkama odvojeno;
- o Kada je bilo koji dio ukupnih troškova i naknada potrebno platiti ili kad on predstavlja iznos u stranoj valuti, Banka dostavlja naznaku takve valute kao i važeće kurseve za konverziju i troškove. Banka će obavijestiti Klijenta i o načinima plaćanja ili drugim načinima ispunjavanja obaveza.

Što se tiče pružanja investicionih usluga profesionalnim investitorima ili kvalifikovanim nalogodavcem, Klijent i Banka mogu ugovoriti ograničenu primjenu unaprijed navedenih zahtjeva za objavljivanje troškova/naknada.

Banka će poslati ex post izvještaj Klijentu na trajnom mediju kojim se potvrđuje izvršenje naloga (prodaja) što je prije moguće, a najkasnije prvog radnog dana nakon izvršenja ili, ako investiciono društvo primi potvrdu od treće strane, ne kasnije od prvog radnog dana nakon prijema takve potvrde treće strane.

5. FINANSIJSKI INSTRUMENTI I RIZICI ZA INVESTITORE

- **FINANSIJSKI INSTRUMENTI** se dijele na:

a) **prenosive vrijednosne papire** – vrste hartija od vrijednosti koje su prenosive na tržištu kapitala, kao što su:

- o akcije ili druge hartije od vrijednosti istog značaja koje predstavljaju učešće u kapitalu ili članskim pravima u društvu, kao i potvrde o deponovanim akcijama,
- o obveznice i druge vrste sekjuritizovanog duga, uključujući i potvrde o deponovanim hartijama od vrijednosti,
- o sve ostale hartije od vrijednosti koje daju pravo na sticanje ili prodaju takvih prenosivih hartija od vrijednosti ili na osnovu kojih se može obavljati plaćanje u novcu koje se utvrđuje na osnovu prenosivih hartija od vrijednosti, valuta, kamatnih stopa ili prinosa, robe, indeksa ili drugih mjernih veličina.

b) **instrumente tržišta novca** – sve vrste instrumenata kojima se uobičajeno trguje na tržištu novca, kao što su:

- o trezorski zapisi,
- o blagajnički i komercijalni zapisi i
- o certifikati o depozitu, osim instrumenata plaćanja.

c) **udjele u subjektima za zajednička ulaganja** – subjekat za zajednička ulaganja je subjekat koji je dobio odobrenje Komisije za tržište kapitala u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i rad otvorenih investicionih fondova s javnom ponudom i društava za upravljanje koji njim upravljaju i zakonu kojim se uređuje osnivanje i rad alternativnih investicionih fondova i društava za upravljanje koja njima upravljaju.

• RIZICI ZA ULAGAČE

Klijent prilikom donošenja odluke o kupovini ili prodaji finansijskih instrumenata treba obratiti pažnju na rizike vezane za određeni finansijski instrument.

Rizik je kvantifikovana vjerovatnoća gubitka ili povrata manjeg od očekivanog. Rizik se može definisati i kao poznavanje nekog stanja u kojem se kao posljedica neke odluke može pojaviti niz rezultata. Vjerovatnoća ostvarivanja svakog rezultata može biti poznata ili može biti predmet lične procjene donosioca odluke što je čest slučaj (u ovom slučaju ulagača i/ili izdavaoca).

Glavni cilj ulagača je ostvariti pozitivan povrat ulaganja, međutim, svako ulaganje je rizično. Stoga, ulaganje možda neće osigurati očekivani povrat ili će doći do gubitka uloženog kapitala. Uopšteno, postoji proporcionalan odnos između iznosa očekivanog povrata i stepena rizika, tj. što je veći očekivani povrat, veći je i rizik od nastanka gubitaka. Različiti finansijski instrumenti nose različite rizike. Jedna od metoda za ograničavanje rizika od gubitaka je ulaganje u skup finansijskih instrumenata, a ne u jedan ili nekoliko sličnih finansijskih instrumenata kao i ulaganje u finansijske instrumente različitih emitenata (načelo diverzifikacije rizika).

U skladu sa odredbama ZTK-a ne može se pretpostaviti da mali investitor, za razliku od profesionalnog investitora, posjeduje znanje i iskustvo potrebno za procjenu rizika u vezi s onim investicionim uslugama ili transakcijama ili vrstom transakcije ili proizvoda za koje je razvrstan kao mali investitor.

OPŠTI INVESTICIONI RIZICI:

- o **Rizik likvidnosti** – predstavlja rizik da se određeni finansijski instrument neće moći dovoljno brzo kupiti ili prodati bez značajnog gubitka vrijednosti usljed smanjenja likvidnosti tržišta.
- o **Kreditni rizik** – nastaje iz mogućnosti da se potraživanja koja nastaju usljed ulaganja u prenosive hartije od vrijednosti, instrumente tržišta novca i investicione jedinice u subjektima za zajednička ulaganja neće naplatiti u predviđenom iznosu i roku u skladu sa ugovorom usljed pogoršanja boniteta, kreditnog rejtinga ili otvaranja stečaja nad emitentom. Sastavni dio kreditnog rizika jeste i valutno indukovani kreditni rizik. On se javlja kod ulaganja u prenosive hartije od vrijednosti, instrumente tržišta novca i investicione jedinice u subjektima za zajednička ulaganja odobrenih u stranim valutama, ili kod onih uz valutnu klauzulu, u situacijama kada dolazi do značajnijeg pada vrijednosti domaće valute, i to zbog toga što se u tim slučajevima povećava izloženost na osnovu porasta vrijednosti tih plasmana izraženih u domaćoj valuti.
- o **Tržišni rizici** – predstavljaju rizik promjene vrijednosti (povećanja ili smanjenja) finansijskog instrumenta i usljed promjene cijena odnosno kretanja na finansijskim tržištima.
- o **Kamatni rizik** - sastavni je dio tržišnog rizika i predstavlja rizik smanjenja vrijednosti finansijskog instrumenta usljed promjene nivoa kamatnih stopa na tržištu.
- o **Valutni rizik** - ili rizik promjene kursa pokazuje osjetljivost finansijskog instrumenta na fluktuacije kurseva stranih valuta. Da bi se Klijent zaštitio od rizika eventualnih nepovoljnih međuvalutarnih kretanja potrebno je kontrolisati i pratiti otvorenost ukupne devizne pozicije, otvorenost u svakoj pojedinoj valuti, kao i kretanje kursa domaće u odnosu na ostale svjetske valute.
- o **Rizik druge ugovorne strane** – rizik pojedine ugovorne strane da druga ugovorna strana neće moći ispuniti svoje ugovorne obaveze.
- o **Rizici neispunjenja obaveze druge ugovorne strane povezani s državom porijekla druge ugovorne strane** – odnosno rizici druge države, su rizici za prihode ili kapital koji nastaju kao posljedica poslovanja Klijenta na politički i ekonomsko nesigurnim tržištima i proizlaze iz trenutne političke i ekonomske situacije, društvenog sistema, reformi i ostalih situacija u društvu.
- o **Operativni rizici** – razvojem finansijskog sektora i bankarstva, intenzivnom primjenom informatike, rastom elektronskog poslovanja i bankarstva, ujedinjavanjima i preuzimanjima unutar bankarskog sektora, povećanjem broja transakcija, daljnjim širenjem palete proizvoda i usluga, učestalost *outsourcinga*, intenzivno korišćenje finansijskih tehnika za smanjenje kreditnog i tržišnog rizika dovode do značajnog povećanja operativnog rizika u poslovanju. Operativni rizik je rizik gubitka koji rezultira iz neadekvatnog ili pogrešnog internog procesa, ljudskog faktora i sistema ili eksternih događaja.
- o **Ostali rizici** – ostali rizici predstavljaju ostale potencijalne učinke koje interni i eksterni uticaji imaju na vrijednost prihoda i kapitala i čine ih:

- strateški rizik ili rizik poslovne orijentacije - je rizik za prihode i kapital koji nastaje kao posljedica neadekvatnih poslovnih odluka ili nepravilnog sprovođenja istih.
- rizik reputacije - je rizik koji nastaje kao posljedica negativnog javnog mnjenja na ugled Klijenta.
- rizik usklađenosti (sa zakonskim/poreskim propisima) – je rizik za prihode ili kapital Klijenta koji nastaje kao posljedica povreda ili neusklađenosti sa zakonskim/poreskim propisima, propisanim praksama, etičkim standardima ili drugom regulativom.

U nastavku su navedeni opisi finansijskih instrumenata i rizika koji se odnose na određeni finansijski instrument.

a) PRENOSIVI HARTIJE OD VRIJEDNOSTI

- AKCIJE

Akcija je hartija od vrijednosti kojom uplatilac dokazuje svoj ulog u osnivački kapital akcionarskog društva. Ona je vlasnička hartija od vrijednosti koja daje određena prava (pravo glasa, pravo na upravljanje) u privrednom društvu koje je registrovano kao akcionarsko društvo. Na osnovu akcije za njenog vlasnika nastaju i određene obaveze prema društvu. U pravilu je nasljedna, ali postoji i mogućnost da se u odnosu na nasljeđivanje i trgovanje u statutu predvide i određena ograničenja. Akcije su dugoročni instrumenti finansiranja bez roka dospeljeća odnosno povrata uloženog iznosa.

Sticanjem učešća u vlasništvu ostvaruju se sljedeća prava:

- o pravo na isplatu dividende - omogućuje akcionarima učešće u raspodjeli dobiti kompanije i usko je povezano s pravom glasa na skupštini akcionara,
- o pravo glasa na skupštini akcionara - akcionari vlasnici akcija donose odluke značajne za poslovanje društva, među kojima je i odluka o isplati dividende (izuzetak: povlašćene akcije)
- o pravo na informisanje o poslovanju društva - akcionari poduzeća imaju pravo na uvid u osnovne informacije o poslovanju akcionarskog društva, a to su sve činjenice koje mogu imati uticaja na kretanje cijene akcije na tržištu i
- o pravo na učešće u likvidacionoj masi ako dođe do prestanka postojanja akcionarskog društva. Ovo pravo akcionari imaju tek nakon podmirenja obaveza prema povjeriocima društva i prema vlasnicima (zaposleni, dobavljači, kreditori i sl.).

Povrat/Prinos

Jedno od osnovnih svojstava akcije je da donosi dividendu, što znači, učešće vlasnika akcije u profitu koje u određenom periodu ostvari akcionarsko društvo. Prinos pri ulaganjima u vlasnički kapital sastoji se od isplate dividendi kao i dobitaka i gubitaka na osnovu razlike u cijeni akcije pa se prinos ne može predvidjeti sa sigurnošću. Dividenda predstavlja raspodjelu zarade akcionarima na način na koji je odlučeno na glavnoj skupštini (sastanku akcionara). Iznos dividende izražava se kao apsolutni iznos po akciji ili kao procenat nominalne vrijednosti akcije. Prinos dobijen iz dividende u odnosu na cijenu akcije naziva se prinos od dividendi. Uopšteno, znatno je niži od dividende iskazane kao postotak nominalne vrijednosti.

Veći dio zarade od ulaganja u vlasnički kapital obično se ostvaruje od uspješnosti akcije/kretanja cijene (vidjeti tržišni rizik).

Rizici ulaganja u akcije:

Ulaganje u akcije pretpostavlja preuzimanje određenih rizika. Uopšteno, rizik ulaganja na tržištu kapitala je vjerovatnoća ili mogućnost da prinos od ulaganja bude nezadovoljavajući ili negativan. Nezadovoljavajući ili negativan prinos može nastati kao posljedica sljedećih rizika:

- o Rizik promjene cijena akcija (tržišni rizik) – Akcijama se obično trguje na javnoj berzi. U pravilu, cijene se određuju prema dnevnoj ponudi i tražnji. Ulaganje u akcije može dovesti do značajnih gubitaka. Uopšteno, cijena akcije zavisi od kretanja poslovanja predmetnog privrednog društva kao i od opšteg ekonomskog i političkog okruženja. Osim toga, iracionalni uticaji (osjećaji

investitora, javno mišljenje) mogu takođe uticati na kretanje cijena akcija i time na povrat od ulaganja.

- o Rizik promjene kursa (valutni rizik) – Akcije mogu biti denominirane u različitim valutama (euro, američki dolar, itd.), čime se taj dio imovine izlaže riziku promjene kursa pojedine valute.
- o Kreditni rizik – kreditni rizik predstavlja vjerovatnoća da izdavalac akcije neće biti u mogućnosti u cjelosti ili djelomično podmirivati svoje obaveze. Kao akcionar, držite udio u društvu. Vaša ulaganja stoga mogu postati bezvrijedna, posebno u slučaju insolventnosti društva.
- o Rizik likvidnosti – utrživost se može ograničiti u slučaju akcija s uskim tržištem (posebno akcije koje se kotiraju na „neregulisano“ tržištu, izvan uređenih tržišta). Ako se akcije kotiraju na nekoliko berzi, to može dovesti do razlika u njihovoj prenosivosti na različite međunarodne berze (npr. kotacije američkih akcija u Frankfurtu).
- o Rizik promjene zakonskih/poreskih propisa.
- o Rizik slobodne isporuke predstavlja vjerovatnoću da druga ugovorna strana kod kupoprodaje hartija od vrijednosti neće biti u mogućnosti u cjelosti ili djelomično izmiriti svoje obaveze.

Trgovanje akcijama

Akcijama se trguje na berzi. Tokom trgovanja, neophodno je poštovati odgovarajuća berzanska pravila (jedinica trgovanja, namirenje ugovora itd.).

Ako se akcija kotira na različitim berzama u različitim valutama (npr. Američka akcija se kotira u eurima na Frankfurtskoj berzi) to za sobom povlači kursni rizik.

Pri kupovini akcija na stranim tržištima, imajte na umu da strana tržišta uvijek naplaćuju „naknade treće strane“ koje se obračunavaju uz uobičajne bankarske naknade.

Izlazna strategija

Kupljene akcije se mogu prodati na berzama na kojima se kotiraju. Mjesta trgovanja mogu obustaviti ili zaustaviti trgovanje određenim akcijama. Osim toga, vrlo je teško prodati nelikvidne akcije (kada nema kupca i/ili prodavca na tržištu).

Kretanje cijene akcije u tržišnim uslovima:

Tržišni uslovi		Cijena
Razvoj ekonomske situacije emitenta (specifične karakteristike emitenta)*	Pozitivno	↑
	Negativno	↓
Tržišna očekivanja koja se odnose na buduća kretanja emitenta/industrije/ekonomije u cjelini*	Pozitivno	↑
	Negativno	↓
Opšti razvoj tržišta akcija	Pozitivno	↑
	Negativno	↓
Politički i psihološki faktori*	Pozitivno	↑
	Negativno	↓
*Uz pretpostavku da će ostali tržišni uslovi ostati isti i da ne postoje vanredne situacije na tržištu.		

Cijene akcija mogu biti pod uticajem različitih mikro i makro faktora kao što su ekonomske, političke, tržišne promjene i promjene specifične za emitenta. Takve promjene mogu negativno uticati na cijenu akcije koje mogu rasti ili padati bez obzira na performanse emitenta akcije. Osim toga, ne može se garantovati da će emitenti koji su historijski isplaćivali dividende i dalje nastaviti da ih isplaćuju ili da će u budućnosti isplaćivati dividende u trenutnim iznosima. Smanjenje ili ukidanje isplata dividende može imati negativan uticaj na cijenu akcija.

- OBVEZNICE

Obveznice su hartije od vrijednosti kojim se izdavalac (dužnik, zajmoprimac) obavezuje da će u roku dospijeća platiti kupcu (investitoru, zajmodavcu) pozajmljeni iznos (glavnicu) sa kamatom koja se isplaćuje periodično (obveznice sa kuponom) ili se kamata dodaje glavnici i isplaćuje po dospijeću. Investitor može zadržati obveznice do roka dospijeća i naplatiti glavnici i pripadajuću kamatu, ili ih prodati prije roka dospijeća po cijeni različitoj od nominalne (cijene po kojoj su emitovane). Cijena je u direktnoj vezi s kamatnim stopama na tržištu. Ukoliko kamatne stope rastu, cijena obveznica pada i obrnuto. Dospijeće obveznice je od 1 godine na dalje.

Obveznice mogu biti podijeljene po više različitih kriterijuma:

I. Prema emitentu

- 1) Državne obveznice
- 2) Municipalne (gradske, opštinske) obveznice
- 3) Korporativne obveznice
- 4) Bankovne obveznice

II. Prema primarnom tržištu

- 1) Domaće obveznice
- 2) Strane obveznice
- 3) Euroobveznice

III. Prema kamatnim stopama

- 1) Obveznice s fiksnom kamatnom stopom
- 2) Obveznice s promjenljivom kamatnom stopom
- 3) Obveznice s kombinovanom kamatnom stopom

IV. Prema učestalosti isplate kamate

- 1) Diskontne obveznice (zero coupon bonds)
- 2) Obveznice s godišnjom isplatom kamata
- 3) Obveznice s isplatom kamata češće od godine dana

Povrat/Prinos

Prinos obveznice se sastoji od kamate na kapital i svih razlika između kupovne cijene i cijene postignute pri prodaji/otkupu obveznice. Stoga, povrat se može odrediti unaprijed jedino ako se obveznica drži do dospijeća. Uz promjenljive kamatne stope, povrat se ne može odrediti unaprijed. Poređenja radi, godišnji prinos (koji se temelji na jednokratnoj otplati) računa se u skladu sa međunarodnim standardima. Prinosi od obveznica koji su znatno iznad uobičajnog nivoa moraju biti predmet konstantnog ispitivanja zbog porasta kreditnog rizika kao potencijalnog uzroka. Cijena postignuta pri prodaji obveznice prije otkupa (tržišna cijena) se ne zna unaprijed stoga se prinos može biti viši ili niži od početno izračunatog prinosa. Uz to, troškovi transakcije, ukoliko postoje, moraju se oduzeti od ukupnog prinosa.

Rizici ulaganja u obveznice:

Ulaganja u obveznice pretpostavlja preuzimanje određenih rizika. Uopšteno, rizik ulaganja na tržištu kapitala je vjerovatnoća ili mogućnost da prinos od ulaganja bude nezadovoljavajući ili negativan. Nezadovoljavajući ili negativan prinos može nastati kao posljedica sljedećih rizika:

- o Rizik promjene cijene obveznice (tržišni rizik) – sredstva uložena u obveznice kojima se trguje na finansijskim tržištima izložena su dnevnim promjenama na tržištu.
Ako se cijena drži do dospijeca, ulagač će dobiti cijenu otkupa definisanu uslovima obveznice. Potrebno je obratiti pažnju na rizik od prijevremene otplate obveznice emitenta, u rasponu dozvoljenom uslovima obveznice. Ako se obveznica proda prije dospijeca, ulagač će primiti trenutnu tržišnu cijenu. Tu cijenu određuje ponuda i tražnja, koja je takođe podložna trenutnom nivou kamatnih stopa. Na primjer, cijena hartija od vrijednosti sa fiksnom stopom pašće ako kamate na obveznice sa uporedivim rokom dospijeca porastu. Po istom principu, obveznici će porasti vrijednost ukoliko kamate na obveznice sa uporedivim rokom dospijeca padnu. Promjena emitentove kreditne sposobnosti takođe može uticati na tržišnu cijenu obveznice. U slučaju obveznice s promjenljivom kamatnom stopom, čija je stopa indeksirana na stope kapitalnog tržišta, rizik od toga da kamate budu ili postanu nepromjenljive znatno je veći nego kod obveznica čija kamatna stopa zavisi od kretanja na tržištu novca.
Stepen promjene cijena obveznice kao odgovor na promjenu nivoa kamata opisan je pokazateljem koji se zove „duracija“. Duracija zavisi od preostalog vremena do roka dospijeca obveznice. Što je veća duracija, veći je učinak promjena kamatne stope na cijenu, bilo u pozitivnom bilo u negativnom smjeru.
- o Rizik promjene kursa (valutni rizik) – obveznice mogu biti denominirane u različitim valutama (euro, američki dolar, itd), čime se taj dio imovine izlaže riziku promjene kursa pojedine valute.
- o Kreditni rizik predstavlja vjerovatnoću da emitent obveznice neće biti u mogućnosti u cjelosti ili djelimično podmiriti svoje obaveze pa se stoga kreditna sposobnost emitenta mora uključiti u odluku o ulaganju. Kreditni rejtinzi (ocjene kreditne sposobnosti društva) koje izdaju nezavisne agencije za ocjenjivanje pružaju smjernice u tom pogledu. Najviša kreditna sposobnost je „AAA“. U slučaju niskog rejtinga (npr. „B“ ili „C“) rizik neispunjavanja obaveza (kreditni rizik). Ulaganja sa „BBB“ ili višem, uopšteno se smatra da pripadaju „investicionom razredu“.
- o Rizik promjene zakonskih/poreskih propisa.
- o Rizik slobodne isporuke predstavlja vjerovatnoću da druga ugovorna strana kod kupoprodaje hartija od vrijednosti neće biti u mogućnosti u cjelosti ili djelimično izmiriti svoje obaveze.

Trgovanje obveznicama

Obveznicama se trguje na berzi ili izvan uređenog tržišta. Banka će na zahtjev ponuditi kupovne i prodajne cijene određenih obveznica. U slučaju obveznica kojima se trguje i na berzi, cijene formirane na berzi mogu se znatno razlikovati od kotacija izvan tržišta.

Izlazna strategija

U normalnim tržišnim uslovima, obveznica se može prodati prije datuma dospijeca. Pri prodaji obveznica, prinos može biti manji ili veći u poređenju s prinosom u trenutku njihove akvizicije. Prinos može biti negativan, takođe. Budući da se obveznicama trguje OTC zbog negativnih kretanja na tržištu ili nelikvidnosti, moglo bi biti teško pronaći kupca za obveznicu u dužem vremenskom periodu.

Kretanje prinosa obveznica u različitim tržišnim uslovima

	Tržišna kamatna stopa*		Kreditni bonitet emitenta se*	
	Rast	Pad	Poboljšava	Pogoršava
	Kretanje prinosa obveznice			
Prinos obveznice s fiksnom kamatnom stopom	↓	↑	↑	↓
Prinos obveznice s promjenljivom kamatnom stopom (floating-rate notes, FRN)	→	→	↑	↓
Prinos diskontne obveznice (zero coupon bonds)	↓	↑	↑	↓
Prinos opozive obveznice	↓	↑	↑	↓
*Uz pretpostavku da će ostali tržišni uslovi ostati isti i da ne postoje vanredne situacije.				

b) INSTRUMENTI TRŽIŠTA NOVCA

Trezorski, blagajnički i komercijalni zapisi, certifikati o depozitu su kratkoročni utrživi dužnički vrijednosni papiri. Prodaju se uz diskont tako da im je cijena pri prodaji niža od nominale, a o dospeljuću isplaćuje se nominalni iznos zapisa.

Trezorski zapisi su finansijski instrumenti koje izdaje Ministarstvo finansija s rokovima dospeljuća 91, 182, 364 i 728 dana. Upisuju se na aukcijama koje objavljuje Ministarstvo finansija, a nakon toga se njima trguje na sekundarnom tržištu.

Blagajnički zapisi su instrument monetarne politike centralne banke i predstavljaju dug države. Upisuju se na aukcijama koje objavljuje Centralna Banka Crne Gore, a nakon toga se njima trguje na sekundarnom tržištu.

Komercijalni zapisi predstavljaju dug emitenta, preduzeća, kao rezultat njegove potrebe za kratkoročnim finansiranjem. Komercijalne zapise izdaju preduzeća i oni predstavljaju nesigurniji finansijski instrument od trezorskih i blagajničkih zapisa. Komercijalni zapis je najčešće neosigurani finansijski instrument.

Certifikati o depozitu su vrijednosni papiri tržišta novca koje izdaju banke, obično s rokom dospeljuća od 30 do 360 dana.

Rizici ulaganja u instrumente tržišta novca:

Ulaganje u instrumente tržišta novca pretpostavlja preuzimanje određenih rizika. Uopšteno, rizik ulaganja na tržištu kapitala je vjerovatnoća ili mogućnost da prinos od ulaganja bude nezadovoljavajući ili negativan. Nezadovoljavajući ili negativan prinos može biti posljedica sljedećih rizika:

- o Rizik promjene cijena instrumenta tržišta novca (tržišni rizik) – Sredstva uložena u instrumente tržišta novca kojima se trguje na finansijskim tržištima izložena su dnevnim promjenama na tržištu.
- o Rizik promjene kursa (valutni rizik) – instrumenti tržišta novca mogu biti denominirani u različitim valutama (euro, američki dolar, itd.), čime se taj dio imovine izlaže riziku promjene kursa pojedine valute.
- o Kreditni rizik – predstavlja vjerovatnoću da emitent instrumenta tržišta novca neće biti u mogućnosti da u cjelini ili djelimično podmiri svoje obaveze.
- o Rizik likvidnosti – u pravilu, ne postoje organizovana sekundarna tržišta za instrumente novca. Stoga nije moguće garantovati da će se instrumenti moći lako prodati. Rizik likvidnosti postaje

manje važan ako emitent garantuje isplatu uloženog kapitala u bilo kom trenutku i kreditno je sposoban to da učini.

- o Rizik promjene zakonskih/poreskih propisa.
- o Rizik slobodne isporuke – predstavlja vjerovatnoću da druga ugovorna strana kod kupoprodaje hartija od vrijednosti neće biti u mogućnosti u cjelini ili djelimično izmiriti svoje obaveze.

Izlazna strategija

U normalnim tržišnim uslovima, instrumente tržišta novca moguće je prodati prije datuma dospjeća. Pri prodaji instrumenata, prinos može biti manji ili veći u poređenju sa prinosom u trenutku njihove akvizicije. Budući da u pravilu ne postoje organizovana sekundarna tržišta za instrumente novca moglo bi biti teško pronaći kupca za instrumente tržišta novca u sužem vremenskom periodu.

Kretanje prinosa instrumenata tržišta novca u različitim tržišnim uslovima:

	Tržišna kamatna stopa*		Kreditni bonitet emitenta se*	
	Rast	Pad	Poboljšava	Pogoršava
	Prinos			
Prinos trezorskih, blagajničkih, komercijalnih zapisa i certifikata o depozitu	↓	↑	↑	↓

*Uz pretpostavku da će ostali tržišni uslovi ostati isti i da ne postoje vanredne situacije na tržištu.

c) UDJELI U SUBJEKTIMA ZA ZAJEDNIČKA ULAGANJA

- Otvoreni investicioni fondovi sa javnom ponudom

Otvoreni investicioni fond predstavlja zasebnu imovinu, bez pravnog statusa, koju osniva društvo za upravljanje i kojom društvo za upravljanje upravlja u svoje ime i za zajednički račun vlasnika udjela u toj imovini u skladu s odredbama Zakona o investicionim fondovima (U daljem tekstu: ZOIF), prospekta i pravila tog fonda. Udjeli u otvorenom investicionom fondu se, na zahtjev vlasnika udjela, otkupljuju, direktno ili indirektno, iz imovine otvorenog investicionog fonda.

Ulaganjem sredstava u otvorene investicione fondove, investitori dobijaju profesionalnu uslugu ulaganja njihovih sredstava u finansijske instrumente kao što su obveznice, akcije, komercijalni i trezorski zapisi itd.. Na taj način investitor postaje učesnik na finansijskom tržištu, gdje kroz diverzifikaciju ulaganja u razne finansijske instrumente može ostvariti primjereni prinos na svoja ulaganja.

Primanje zahtjeva za kupovinu/otkup/ prenos udjela u subjektima u zajednička ulaganja i prosljeđivanje istih društvu za upravljanje smatra se investicionom uslugom zaprimanja i prenosa naloga u vezi s jednim ili više finansijskih instrumenata iz članka 206., st. 1., točka 1., ZTK-a.

Radi stvaranja realne slike o ulaganju, kao i donošenja primjerene odluke o ulaganju u fond, zainteresovani ulagač mora voditi računa o temeljnom investicionom pravilu prema kojem je očekivani povrat na uložena sredstva srazmjeran riziku koji se pri ulaganju preuzima, odnosno, što je veći očekivani povrat na uložena sredstva, to je veći rizik koji se preuzima takvim ulaganjem.

Otvoreni investicioni fondovi Erste Asset Management-a su UCITS fondovi, odnosno otvoreni investicioni fondovi s javnom ponudom:

a) koji imaju za isključivi cilj zajedničko ulaganje imovine, prikupljene javnom ponudom udjela u fondu, u prenosive vrijednosne papire ili u druge oblike likvidne finansijske imovine, a koji posluju po načelima raspodjele rizika;

b) čiji udjeli se, na zahtjev ulagatelja, otkupljuju direktno ili indirektno, iz imovine fonda; i

c) koji su osnovani u skladu sa ZOIF-om.

Pri upravljanju fondovima društvo za upravljanje nastoji ostvariti primjereni prinos na sredstva uložena u fond, vodeći pri tome računa o sigurnosti, profitabilnosti, raspodjeli rizika i likvidnosti kako je to definisano prospektom svakog fonda.

Rizici povezani s ulaganjem u udjele u otvorenim investicionim fondovima s javnom ponudom (udjeli u UCITS fondovima) su sljedeći:

- o Kreditni rizik – predstavlja vjerovatnoću da emitent finansijskog instrumenta koji je uključen u imovinu fonda ili lice s kojom investiciono društvo u svoje ime, a za račun fonda, sklapa poslove na finansijskim tržištima, neće u cjelosti ili djelimično izmiriti svoje obaveze, što bi negativno uticalo na likvidnost i vrijednost imovine fonda.
- o Valutni rizik – imovina fonda se može uložiti u finansijske instrumente denominirane u različitim valutama (euro, američki dolar, itd.), čime je taj dio imovine izložen riziku promjene kursa pojedine valute u odnosu na obračunsku valutu u kojoj se mjeri prinos na ulaganje u fondu. Postoji rizik deprecijacije (pada) i aprecijacije (rasta) kursa tih valuta, što može uticati na rast ili pad vrijednosti udjela u fondu.
- o Rizik promjene kamatnih stopa – predstavlja vjerovatnoću da će prinos do dospjelih kupljenih dužničkih hartija od vrijednosti porasti odnosno da će u trenutku kada se dužnička hartija od vrijednosti treba unovčiti biti veći od onog koji je kupljen, a što će za posljedicu imati gubitak

6. RAZVRSTAVANJE KLIJENATA U SKLADU SA ZAKONOM O TRŽIŠTU KAPITALA¹

Banka je dužna da, prije pružanja usluge, klijenta razvrsta u kategoriju malih klijenata, profesionalnih klijenata i kvalifikovanih nalagodavaca.

Banka ovu kategorizaciju sprovodi saglasno internim pravilima i procedurama društva, a na osnovu informacija koje su mu dostupne u vezi sa klijentovim:

1. investicionim ciljevima,
2. znanjem i iskustvom i
3. finansijskom pozicijom.

Kada utvrdi da neki klijent više ne pripada početno utvrđenoj kategoriji klijenata, Banka je dužna da preduzme odgovarajuće mjere radi promjene kategorije klijenta.

Profesionalni klijenti su dužni da investiciona društva čije usluge koriste, blagovremeno obavještavaju o svim činjenicama koje bi mogle da utiču na promjenu kategorije klijenta kod Banke.

Banka je dužna da, prilikom obraćanja klijenta radi zaključenja ugovora na daljinu i korišćenja usluga, utvrdi da li se radi o kategoriji klijenta ugovora na daljinu.

Banka je dužna da prilikom obezbjeđivanja ulaganja u finansijske instrumente, izvrši identifikaciju klijenta u skladu sa zakonom kojim se uređuje sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma, u cilju onemogućavanja protivpravnih radnji na tržištu kapitala.

Profesionalnim investitorom smatra se Klijent koji posjeduje dovoljno iskustva, znanja i stručnosti za samostalno donošenje odluka o ulaganjima i pravilnoj procjeni s time povezanih rizika.

Unutar ove kategorije Klijenta postoje dvije pod-kategorije:

- (a) Klijenti koji su u skladu sa ZTK klasifikovani kao profesionalni investitori i
- (b) Klijenti koji su profesionalni investitori na zahtjev pod uslovom da ispunjavaju uslove propisane ZTK-om i da je Banka zadovoljila takav zahtjev Klijenta.

---

¹¹ **Napomena: Sistem zaštite investitora počinje se primjenjivati danom osnivanja i početka s radom Fonda za zaštitu investitora.**

Subjekti koji se smatraju profesionalnim investitorima u skladu sa ZTK-om su:

1) subjekat koji ima odobrenje za rad ili subjekat nadzora u poslovanju na finansijskim tržištima i to:

- (a) kreditne institucije,
- (b) investiciona društva,
- (c) druge finansijske institucije koje imaju dozvolu za rad ili su subjekti nadzora,
- (d) društva za osiguranje,
- (e) subjekti za zajednička ulaganja i njihova društva za upravljanje,
- (f) penzionirani fondovi i njihova društva za upravljanje,
- (g) trgovci robom i robnim derivatima i
- (h) drugi institucionalni investitori.

2) veliko društvo koje ispunjava dva od sljedećih uslova:

- (a) ima ukupnu aktivu od najmanje 20.000.000 eura,
- (b) ima godišnji neto prihod od najmanje 40.000.000 eura i
- (c) ima kapital od najmanje 2.000.000 eura.

3) vlada, centralna banka, međunarodne organizacije kao što su:

- (a) Svjetska banka,
- (b) Međunarodni monetarni fond,
- (c) Evropska centralna banka,
- (d) Evropska investiciona banka i
- (e) druge slične međunarodne organizacije.

4) drugi investitori čija je pretežna djelatnost ulaganje u finansijske instrumente, uključujući subjekte koji se bave sekjuritizacijom imovine ili drugim finansijskim transakcijama.

Ako je društvo neko iz gore navedenih klijent Banke, Banka je dužna da prije pružanja usluga obavijesti tog klijenta da se na osnovu dostupnih podataka, klijent smatra profesionalnim investitorom, osim ako nijesu ugovorili drugačije.

Banka je dužna je da obavijesti klijenta da može da zatraži izmjenu ugovorenih uslova radi postizanja višeg nivoa zaštite.

Klijent iz dužan je da zatraži viši nivo zaštite ako smatra da ne može pravilno da procijeni ili upravlja uključenim rizicima.

Viši nivo zaštite pruža se kada klijent, koji se smatra profesionalnim investitorom, zaključi ugovor u pisanoj formi sa investicionim društvom da ne bude tretiran kao profesionalni investitor za jednu ili više usluga, proizvoda ili transakcija.

Klijent koji nije profesionalni investitor smatra se malim investitorom, u smislu ovog zakona.

Malim investitorom smatra se Klijent koji ne posjeduje dovoljno iskustva, znanja i stručnosti za samostalno donošenje odluka o ulaganjima i pravilnoj procjeni s time povezanih rizika.

Subjekti koji se smatraju malim investitorima prilikom pružanja investicionih usluga i obavljanja aktivnosti za koje je Banka dobila dozvolu Komisije za tržište kapitala su:

- (a) svi investitori koji nisu razvrstani u kategoriju profesionalnih investitora.
- (b) investitori koji zadovoljavaju uslove da se razvrstaju u profesionalne investitore, a koji od Banke pisano zatraže viši tretman s višim stepenom zaštite odnosno da budu razvrstani u kategoriju malih investitora.

Kvalifikovani nalogodavac je svaki klijent od niže navedenih subjekata za čiji račun ili s kojim Banka izvršava naloge i/ili zaprima i prenosi naloge i/ili trguje za vlastiti račun i/ili joj pruža pomoćne usluge direktno povezane s tim transakcijama.

Kvalifikovani nalogodavci u smislu ZTK-a su:

- (a) investiciona društva,
- (b) kreditne institucije,
- (c) društva za osiguranje,

- (d) UCITS fond i društvo za upravljanje UCITS fondom,
- (e) društva za upravljanje dobrovoljnim penionim fondovima i penzioni fondovi,
- (f) druga finansijska institucija koja podliježe obavezi zahtjeva odobrenja za rad prema posebnim propisima ili čije je poslovanje uređeno zakonodavstvom Europske unije,
- (g) nacionalna vlada i javno tijelo za upravljanje javnim dugom i centralna banka i
- (h) nadnacionalne organizacije.

Banka je dužna da putem trajnog medija svakog Klijenta, postojećeg i novog, obavijesti o:

- kategoriji klijenata u koju je razvrstan,
- nivou zaštite interesa koja će mu biti pružena i
- mogućnosti da zatraži razvrstavanje u drugu kategoriju klijenata, kao i svim promjenama nivoa zaštite koje poizilaze iz takve odluke.

Izmjena kategorizacije Klijenta

Promjena kategorizacije Klijenta se može pokrenuti na inicijativu Klijenta ili banke s ciljem da se:

- (a) klijenta koji je razvrstan u kategoriju profesionalnog investitora tretira kao malog investitora,
- (b) klijenta koji je razvrstan u kategoriju kvalifikovanog nalogodavca tretira kao profesionalnog ili kao malog investitora i
- (c) klijenta koji je razvrstan u kategoriju malog investitora tretira kao profesionalnog investitora (samo na inicijativu Klijenta).

Banka može na zahtjev Klijenta koji se smatra malim investitorom tretirati kao profesionalnog investitora pod uslovom da su ispunjeni uslovi u skladu sa ZTK-om i da je Banka zadovoljila Klijentov zahtjev.

Reklasifikacija Klijenta – malog investitora se sprovodi na osnovu pisanog zahtjeva takvog Klijenta ako Banka procijeni da Klijent, u zavisnosti od vrsti transakcije ili usluge, posjeduje dovoljno znanja, iskustva i stručnog znanja da je sposoban donositi vlastite odluke o ulaganjima i razumjeti uključeni rizik, obzirom da se za takvog Klijenta Banka ne može pretpostaviti da isti posjeduje stručno znanje i iskustvo, istovjetno znanju i iskustvu Klijenta profesionalnog investitora. U skladu sa ZTK-a potrebno je da budu zadovoljena najmanje dva od navedenih kriterijuma:

- Klijent je na relevantnom tržištu kapitala izvršio prosječno 10 transakcija značajnog volumena, po kvartalu, u prethodnih godinu dana,
- veličina Klijentovog portfelja finansijskih instrumenata, koji po definiciji sadrži gotovnske depozite i finansijske instrumente, prelazi 500.000 EUR i
- Klijent radi ili je radio u finansijskom sektoru najmanje godinu dana u profesionalnoj ulozi, koja zahtijeva znanje o planiranim transakcijama ili uslugama.

Relevantno tržište je tržište na kom se trguje finansijskim instrumentima za koje Klijent želi dobiti status profesionalnog investitora, a portfelj finansijskih instrumenata podrazumijeva i novčana sredstva i finansijske instrumente.

Klijenti se mogu odreći višeg nivoa zaštite malog investitora koji garantuju pravila poslovnog ponašanja samo ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

1. klijent pisano zatraži tretman profesionalnog investitora, uz napomenu traži li taj status uopšteno ili u odnosu na pojedinačnu investicionu uslugu, transakciju, vrstu transakcije ili proizvod,
2. Banka ga pisanim putem jasno upozori na prava i zaštitu koju gubi odabirom statusa profesionalnog investitora i
3. klijent u pisanom obliku potvrdi, u dokumentu odvojenom od ugovora, da je svjestan posljedica gubitka prava i zaštite malog investitora.

Profesionalni investitor je dužan obavijestiti Banku o svakoj promjeni koja bi mogla uticati na njegov status, npr. promjena kapitala, imovine društva, promjena vlasničke strukture i slično, a kako bi Banka bila u mogućnosti preduzeti primjerene mjere u vezi s promjenom statusa Klijenta ako sazna da Klijent više ne ispunjava uslove propisane za profesionalnog investitora.

7. REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA

7.1. Uopšteno

- (a) U skladu sa odredbama ZTK Banka je usvojila Politiku izvršavanja naloga kojom se utvrđuju ključni koraci koje Banka preduzima kako bi se postigao najpovoljniji ishod pri izvršavanju naloga malog investitora, profesionalnog investitora ili kvalifikovanog nalogodavca. Politika izvršavanja naloga se uručuje Klijentima prije pružanja relevantne investicione usluge te će se smatrati da je Klijent zadavanjem svakog Naloga dao saglasnost na ovu Politiku izvršavanja naloga.
- (b) Ovim rezimeom Politike izvršavanja naloga nastoji se da se malom investitoru pruže osnovne informacije o Politici izvršavanja naloga sa akcentom na ukupne troškove koje mali investitor snosi prilikom trgovanja kao i na podatke o Mjestima izvršenja naloga.
- (c) Izvršavanje naloga po najpovoljnijim uslovima za Klijenta je jedan od ključnih načina zaštite u skladu sa ZTK-om. Zahtjevi se odnose na investiciona društva koja zaprimaju i prenose naloge Klijenta u vezi jednog ili više finansijskih instrumenata i izvršavaju naloge za račun Klijenta. Nalozi Klijenata, koje Banka zaprima i prenosi i/ili izvršava, dalje će se navoditi samo kao Nalozi.
- (d) Kada investiciono društvo izvršava Nalog u ime malih investitora, najpovoljniji ishod se utvrđuje u smislu ukupne naknade, koja predstavlja cijenu finansijskog instrumenta i troškove koji se odnose na izvršenje. Navedeni troškovi uključuju sve troškove koji se direktno odnose na izvršenje Naloga, uključujući naknade Mjesta izvršenja, naknade kliringa i saldiranja i sve ostale naknade koje se plaćaju trećim licima uključenim u izvršenje Naloga.

7.2. Standardi izvršenja Naloga

Banka izvršava Naloge Klijenata u skladu sa sljedećim standardima:

- a) Banka preduzima razumne korake kako bi na dosljedan način postigla najpovoljniji ishod pri izvršenju Naloga Klijenata. Banka izvršava Naloge Klijenata na Mjestima izvršenja, koja se smatraju pogodnim za tu svrhu. Mjesta izvršenja uključuju uređena tržišta (UT), multilateralne trgovačke platforme (MTP), organizovane trgovačke platforme (OTP), sistematske internalizatore (SI i ostale pružaoce likvidnosti (OPL).
- b) Prilikom izvršenja Naloga, za potrebe određivanja relativne važnosti faktora kao što su cijena, troškovi, brzina, vjerovatnoća izvršenja i namire, veličina, vrsta i druge okolnosti relevantne za izvršavanje Naloga Banka uzima u obzir kategorizaciju Klijenta, obilježja Naloga Klijenta, obilježja finansijskih instrumenata koji su predmet tog Naloga i obilježja Mjesta izvršenja na koja se Nalog može usmjeriti.
- c) Ako postoji izričita instrukcija Klijenta koja se odnosi na Nalog ili na posebno obilježje Naloga, Banka će izvršiti Nalog u skladu s takvim uputstvom čime se smatra da je obaveza Banke postizanja najpovoljnijeg ishoda za Klijenta ispunjena. Klijent treba imati na umu da u tom slučaju Banka nije dužna provesti Nalog u skladu s Politikom izvršavanja naloga.
- d) Pri odabiru druge strane kojoj se prenosi Nalog za izvršenje (u daljnjem tekstu: broker), Banka primjenjuje standardizovani postupak odabira prilikom kojeg se na redovnoj osnovi procjenjuje imaju li brokeri efikasne politike izvršenja i strukture koje osiguravaju najpovoljnije izvršenje na dosljednoj osnovi u skladu s Politikom izvršavanja naloga i ZTK-a.
- e) Banka je dužna na zahtjev Klijenta dokazati da je Nalog izvršen u skladu s Politikom izvršavanja naloga ili u skladu sa Klijentovim posebnim instrukcijama.
- f) Banka nudi izvršenje Naloga malih investitora u sljedećim finansijskim instrumentima: akcije, berzansko utrživi fondovi (ETF), obveznice, investicioni fondovi, sertifikati i varanti.

7.3. Naknade

Svi podaci o naknadama navedeni su u cjeniku svake investicione usluge i/ili pomoćne usluge koje Banka pruža i obavlja (dalje u tekstu: Tarifnik) i koji je svakom Klijentu ili potencijalnom Klijentu dostupan prije ugovaranja navedenih usluga i aktivnosti. Za sve ostale naknade, troškove i povezane izdatke na koje se referira u Tarifniku, potrebno je kontaktirati relevantnu organizacionu jedinicu Banke naznačenu u ovom dokumentu. Banka Klijentu prije ugovaranja transakcije ukazuje na trošak usluge.

7.4. Top 5 izvještaji i izvještaj o kvalitetu izvršenja

- a) Banka će objavljivati, na godišnjoj nivou:
  - pet najboljih mjesta izvršenja u smislu volumena trgovanja za sve izvršene Naloge Klijenata i
  - pet najboljih investicionih društava u smislu volumena trgovanja kojima je u prethodnoj godini prenijela ili predala Naloge Klijenata na izvršenje.
- b) Predmetni izvještaji će se objavljivati na internet stranici Banke:
<https://www.erstebank.me>.

**8. Prilog 1.
investitora**

REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA/Mjesta izvršenja za malog

Finansijski instrumenti	Zemlja	Mjesto izvršenja	Pristup	Usmjeravanje
Akcije i ETF	Crna Gora	Montenegroberza	Vlastiti pristup	Elektronski
	Austrija	Vienna Stock Exchange	Vlastiti pristup Erste Group-e ²	Elektronski
	Njemačka	Xetra Frankfurt	Vlastiti pristup Erste Group-e	Elektronski
		Börse Frankfurt	Vlastiti pristup Erste Group-e	Elektronski
		Börse Stuttgart	Broker	Elektronski
		Börse München	Broker	Elektronski
		Börse Berlin	Broker	Elektronski
		Börse Hamburg	Broker	Elektronski
		Börse Hannover	Broker	Elektronski
	Francuska	NYSE Euronext - Paris	Broker	Elektronski
	Velika Britanija	London Stock Exchange	Broker	Elektronski
	Italija	Borsa Italiana	Broker	Elektronski
	Holandija	Euronext Amsterdam	Broker	Elektronski
	Norveška	Oslo Bors	Broker	Elektronski
	Švajcarska	SIX Swiss Exchange	Broker	Elektronski
	Španija	Borsa de Madrid	Broker	Elektronski
	Kanada	Toronto Stock Exchange	Broker	Elektronski
Sjedinjene Američke Države		New York Stock Exchange	Broker	Elektronski
		NASDAQ	Broker	Elektronski
	OTC		Elektronski	
Obveznice	Crna Gora	Montenegroberza	Vlastiti pristup	Elektronski
		Erste Group		Elektronski
		OTC		Elektronski
Investicioni fondovi	Crna Gora	Montenegroberza	Vlastiti pristup	Elektronski
	Njemačka	Börse Frankfurt	Vlastiti pristup Erste Group-e	Elektronski
		Börse München	Broker	Elektronski
		Börse Berlin	Broker	Elektronski
		Börse Hamburg	Broker	Elektronski
		Börse Stuttgart	Broker	Elektronski
		Investment companies	Broker	Elektronski
	OTC			
	Vienna Stock Exchange	Vlastiti pristup Erste Group-e	Elektronski	

² Odnosi se na korišćenje subjekata unutar Erste Grupe (Erste Group Bank AG i njenih povezanih društava).

9. Prilog 2. REZIME POLITIKE IZVRŠAVANJA NALOGA/Terminologija

Mjesta izvršenja uključuju:

- Mjesta trgovanja (RT, MTP, OTP),
- Sistemski internalizator (SI),
- Market mejker (MM) i
- ostala lica koja se bave poslovima održavanja likvidnosti.

Mjesto trgovanja je svako regulisano tržište, multilateralna ili organizovana trgovačka platforma.

Regulisano tržište kapitala – RT

Multilateralni sistem kojim upravlja organizator tržišta, koji obezbjeđuje uslove za spajanje višestrukih interesa trećih lica za zaključivanje ugovora o kupoprodaji finansijskih instrumenata uključenih u trgovanje po pravilima tog sistema, koje posluje kontinuirano u skladu sa ZTK-om.

Multilateralna trgovačka platforma – MTP

Multilateralni sistem koji organizuje ili kojim upravlja organizator tržišta ili investiciono društvo, koji obezbjeđuje uslove za spajanje višestrukih interesa trećih lica za kupovinu i prodaju finansijskih instrumenata u skladu sa pravilima tog sistema.

Organizovana trgovačka platforma – OTP

Multilateralni sistem koji nije regulisano tržište ili MTP, u kojem višestruki interesi trećih strana za kupovinu i prodaju obveznica, strukturiranih finansijskih proizvoda, jedinica emisije gasa sa efektom staklene bašte ili derivata mogu biti u interakciji u okviru sistema, na način koji dovodi do zaključivanja ugovora u skladu sa ovim zakonom.

Vanberzansko tržište – OTC

Sekundarno tržište za trgovanje finansijskim instrumentima, koje ne mora da ima organizatora tržišta i čiji sistem trgovanja podrazumijeva pregovaranje između prodavca i kupca finansijskih instrumenata u cilju zaključenja transakcije.

Sistemski internalizator

Investiciono društvo koje na regulisan, kontinuiran i sistemski način i u znatnoj mjeri trguje za svoj račun izvršavajući naloge klijenata van regulisanog tržišta ili MTP-a ili OTP-a, bez upravljanja multilateralnim sistemom.

Market mejker

Market mejker je fizičko ili pravno lice koje je stalno prisutno na finansijskom tržištu i trguje za sopstveni račun kupovinom i prodajom finansijskih instrumenata koristeći sopstveni kapital po cijenama koje utvrdi.

Mali investitor

Definisano u poglavlju 6. ovog dokumenta.

Profesionalni investitor

Definisano u poglavlju 6. ovog dokumenta.

Kvalifikovani nalogodavac

Definisano u poglavlju 6. ovog dokumenta

Broker

Lice koje je ovlašćeno za:

- (a) zaprimanje i prenos naloga u vezi sa jednim ili više finansijskih instrumenata i
- (b) izvršavanje naloga za račun Klijenta.